

Návrat rysov

Môže človek vrátiť prírode, čo jej vzal? Aj to je jedna z otázok, ktoré stoja za projektom návratu dvoch v zoolologickej záhrade narodených mláďat rysa ostrovida do prirodzeného prostredia slovenských hôr.

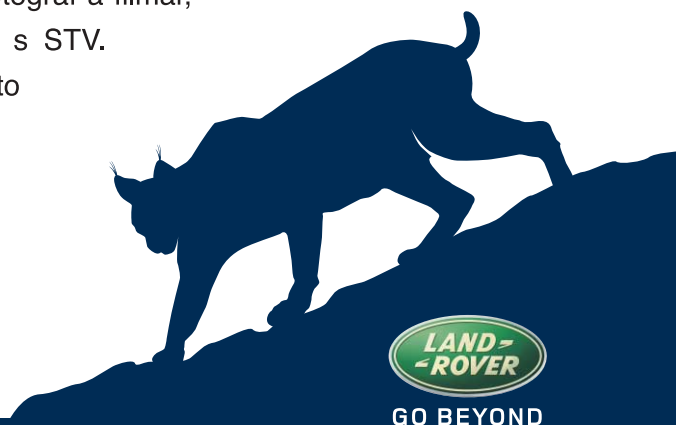
Na začiatku bola snaha zistiť, či sa krásny a plachý dravec, akým je rys ostrovid, dokáže napriek svojmu narodeniu v zoolologickej záhrade, vrátiť do lona prírody. Prvý pokus na prelome tisícročí strážcovi v Národnom parku Malá Fatra Milošovi Majdovi a jeho manželke vyšiel, keď v Malej Fatre úspešne vychovali a pustili do prírody rysa Mikiho z bojnickej Zoo. Druhý pokus odštartoval na jar roku 2008. Do prírody sa tentoraz majú vrátiť dvaja rysí súrodenci, Líza a Muro, ktoré sa narodili v Zoo Ostrava v máji minulého roka. Tento návrat rysov, ale aj prácu strážcu Národného parku Malá Fatra a ochrancu divokých dravcov Miloša Majdu, sleduje a dokumentuje kamera fotografa a filmára Tomáša Hulíka.

Líza a Muro

Rysy sa narodili v ZOO Ostrava 3. mája 2008. Miloš Majda a jeho manželka Erika sa stali ich náhradnými rodičmi už vo veku troch týždňov. Rysie mláďatá sú náchylné na choroby, preto je starostlivosť o nich nadmieru opatrná a pozorná. Rodinka sa usídlila v Národnom parku Veľká Fatra na odľahlú horskú chatu do divočiny. Na to, aby ich výskumný tím mohol vypustiť do voľnej prírody, musí ich najprv naučiť postarať sa o seba. Miloš Majda sa musí stať vlastne plnohodnotnou „rysou matkou“. Vo voľnej prírode totiž práve matka učí svoje deti loviť a brániť sa pred nástrahami lesa. V práci Milošovi Majdovi pomáhajú aj divo žijúce rysy v okolí, mláďatá sa napríklad učia chodiť žrať na nimi strhnutú zver a odpozorovať ich techniky lovu. V období tuhej zimy sa stane korisťou rysa srna či jelenča. Rysy sú voľne vypustené a vystavené nástrahám lesa. Vydávajú sa na prieskumy okolia, stopujú a zoznamujú sa s každou divou zverou v okolí. Počas roka sa z malých mačiatok stávajú divoké šelmy. Výsledkom zoznamovania s prírodou je nakoniec úplné odlúčenie rysov od svojej náhradnej ľudskej rodiny. Po roku už obidva rysy dospievajú a pohybujú sa celkom suverénne po lesoch Národného parku, pričom sú neustále monitorované svojou ľudskou rodinou.

Film Návrat rysov

Súčasťou projektu je aj nakrútenie filmového dokumentu. Filmovanie si vzal na svoje plecia spolu s kamerou známy slovenský fotograf a filmár, milovník prírody Tomáš Hulík. Film vzniká v spolupráci s STV. Tomáš Hulík o filme povedal: „Ústredným príbehom tohto dokumentu je samozrejme výchova a vzťah Miloša

Majdu a rysích súrodencov v prírode Národného parku Veľká Fatra. Radi by sme však prezentovali aj prácu strážcu resp. ranguera v parku. Miloš je špecialista na dravce, sovy a veľké šelmy. Budeme mať možnosť sledovať monitoring a manažment orlov skalných, krikľavých, sokolov sťahovavých a sov. Kontroly hniezd v skalách a na stromoch. Spevňovanie hniezd na stromoch, čistenie skalných dutín od náletových drevín, inštaláciu kamier pri hniezdach ako prevenciu pred pytlíkmi. Spolu s rysími mláďatami budeme stopovať veľké šelmy (rysy, vlky, medvede) sledujúc ich etológiu v období párenia a počas roka, ich stravovacie návyky, ale aj to aké nástrahy na nich číhajú v prírode, či aké nástrahy im pripravujeme my ľudia. Radi by sme týmto filmom ukázali návrat k hodnotám, úcty k prírode ale aj zákonitosti, ktoré v prírode fungujú, na ktoré by sme mali brať čoraz väčší ohľad a nechať im priestor.“

Výskum správania sa šeliem

Ústredným zmyslom projektu však nie je nakrútenie filmového dokumentu, ale návrat rysa ostrovida do jeho prirodzeného prostredia divočiny. Vedecká časť projektu spočíva v sledovaní pohybu rysov za pomoci satelitnej telemetrie. Vďaka tomu projekt prinesie podrobné informácie o pohybe zvierat v priebehu minimálne jedného až dvoch rokov. Okrem rysích mláďat budú telemetricky sledované aj dva ďalšie divé rysy. Získané údaje potvrdia frekvenciu pohybu po teritóriu v jednotlivých ročných obdobiach, veľkosť teritória dospelého samca a samice. Tieto údaje doteraz nie sú známe. Pre splnenie týchto cieľov naviazali spoluprácu s kolegami z ČR a Slovenska, ktorí v satelitnej telemetrii a odchytoch rysov majú skúsenosti od r. 1996. Ďalšou aktivitou projektu je zber trusu divých rysov na následné analýzy DNA. Okrem získanej DNA sa touto cestou dá sledovať priestorová dynamika jedincov z opakujúcich sa vzoriek. Ďalšou úlohou ľudí pohybujúcich sa v teréne je sledovanie početnosti ostatných druhov šeliem a to medvedov a vlkov.

Autori projektu:

Miloš Majda

Pracuje ako strážca v Národnom parku Malá Fatra od roku 1991. Je členom MO Ochrana dravcov a sov na Slovensku, pracuje vo vedení mimovládnej organizácie Ochrana karpatskej divočiny, je členom poradného zboru Ministerstva životného prostredia pre veľké šelmy, dravce a sovy. V roku 1999 si v úzkej spolupráci so ZOO Bojnice vyskúšal experiment, ktorého hlavným cieľom bolo nájsť spôsob, ktorým by bolo možné rysov narodených v ZOO nejakým spôsobom vracať do voľnej prírody. Pokus sa vydaril a mladý rys sa udomácnil v Národnom parku Malá Fatra, kde bol v treťom roku života pozorovaný v období ruje s divou rysicou. Po tomto pokuse sa na Miloša Majdu začali obracať zoológické záhrady s ponukami na možnosť vypustiť

ďalšie rysy. Ďalší projekt návratu dvojice rysov do divočiny sa nakoniec deje v spolupráci s fotografom a filmárom Tomášom Hulíkom s cieľom fotograficky zmapovať a vytvoriť dokumentárny film o návrate predátorov do divočiny.

Tomáš Hulík

Vyšťudoval Prírodovedeckú fakultu, odbor environmentalistika v Bratislave. Je prírodovedcom – bobrológom. Založil a riadil prírodovedeckú organizáciu LENS. Zúčastnil sa na vedeckých a fotografických expedíciách na Ďalekom východe Ruska, na ostrove Sachalin, na Borneu a v Malajzii. Prednášal na svetových zoológických kongresoch a publikoval na tému života bobrov. Pracuje aj v televíznom prostredí ako kameraman a producent. Nakrútil niekoľko filmov o bobroch, ktoré vysielali ORF, ZDF, ARTE a Discovery Channel. Aktuálne dokončil dokumentárny film o Vysokých Tatrách pre rakúsku ORF. V jeho fotografickej tvorbe sa v prevažnej miere venuje prírode, najmä živočíšnej ríši, ale nie je mu cudzia ani reportážna tvorba (tsunami v Banda Aceh na Sumatre v 2005). Publikuje v prestížnom časopise National Geographic (CZ), GEO (SK), Universum (AT) a v mnohých iných časopisoch na Slovensku a v Čechách. Veľkou záľubou je súčasné výtvarné umenie a z fotografickej vášne vyplývajúce cestovanie a hľadanie vhodných motívov či zvierat, ktoré budú "ochotne" pózovať pred objektívom fotoaparátu.

Rys ostrovid (Lynx lynx)

Rys ostrovid obýva lesnaté oblasti Eurázie od Pyrenej po východnú Sibír, Kóreu, strednú a západnú Áziu. Nevyskytuje sa len na otvorených stepiach a tundre. Vo väčšej časti Európy bol pre ustavičné prenasledovanie kľčovanie lesov takmer vyhubený. Prežíva v zvyškových areáloch v karpatskom horskom systéme, na Balkáne a v Škandinávii. Rys je najväčšia mačkovitá šelma, ktorá žije na území Slovenska.

Rys ostrovid dorastá do dĺžky tela 80 - 105 cm, chvost má asi 10 - 20 cm dlhý a váži 15 - 36 kg. Samce rysov sú asi o 15% ťažšie ako samice. Charakteristickým znakom rysa, ktorý ho odlišuje od iných mačkovitých šeliem, sú veľmi dlhé nohy (zadné môžu byť až o 20% dlhšie), vďaka ktorým dosahuje výšku v kohútiku až 70 - 80 cm. Pôsobí tak temer štvorcovým dojmom. Dlhé nohy sú vybavené mohutnými a silnými labami s relatívne veľkou plochou. Vďaka tomu sa dokáže dobre pohybovať aj na vysokom, málo spevnenom snehu, bez výraznejšieho prebárania sa. Pri brodení snehom sa nikdy nedotýkajú podkladu bruchom. Vďaka dĺžke nôh sa výborne šplhá po stromoch, dokáže skvele skákať a na krátku vzdialenosť vyvinúť vysokú rýchlosť (cez 60 km/h). Ostré pazúry dosahujú dĺžku až 4 cm a počas pohybu ich rys zaťahuje. Majú vynikajúci zrak a mimoriadne dobrý sluch a čuch. Najvhodnejšie životné podmienky nachádza rys v hustých lesoch stredne vysokých hôr. Tu môže z vyhliadkových bodov sledovať korisť a podnikáť rýchle výpady alebo prekvapivé skoky. U nás žije v rozsiahlych hlbokých lesoch, v stredných a vyšších polohách hornatých oblastí Slovenska. Nadmerný lov a výrub lesov spôsobili jeho úbytok

a v celoeurópskom meradle sa pokladá za ohrozený druh. Rysy sú aktívne najmä v nočných hodinách. Majú však aj fázy zvýšenej aktivity cez deň, ak sú hladné alebo v oblastiach, kde nie sú silne prenasledované a vyrušované. Potrava rysov pozostáva hlavne z drobných cicavcov a vtákov až po srnce a mladé jelene. Loví predovšetkým zoslabnuté a choré jedince, takže v prírode plní úlohu sanitára a vykonávateľa zdravotnej prevencie. Obdobie párenia rysov začína v neskorej zime, vo februári alebo v marci. Po období gravidity, ktorá trvá 67 až 74 dní, vrhajú samice 1 – 4 rysíkov. Samice pohlavne dospievajú po 21. mesiaci a samce po 33. Môžu sa dožiť 14 – 17 rokov. Rys patrí medzi celoročne chránenú zver. Je zaradený medzi kriticky ohrozené živočíchy so základnou spoločenskou hodnotou 80 000.-Sk.

Ďalší spolupracovníci

Bez pomoci obetavých spolupracovníkov by rysia rodina nebola kompletná. Na projekte sa okrem Miloša Majdu so synom Milošom a Tomáša Hulíka podieľajú aj Erika Majdová, Silvia Šaranová a Mária Bodová.

Naši partneri

Projekt môže existovať vďaka podpore niekoľkých inštitúcií a partnerov, ktorým autori projektu aj touto cestou ďakujú:

Ministerstvo životného prostredia SR, Northland, ZOO Ostrava, GEO, Ochrana karpatskej divočiny, Greenpeace, Rajec, Slovenská televízia, Land Rover, Národný park Veľká Fatra, Národný park Malá Fatra, Štátna ochrana prírody, Lesy SR

Ďalšie informácie o projekte a denník z umiestňovania rysov do prírody nájdete na:
www.navratrysov.sk

